

feltarbejde er grundlaget for en stadig større indsigt i vikingetidens historie og dens forudsætninger. Det gælder rigets alder som med udgravningerne på Dannevirke skydes stadig længere tilbage i tiden. Det samme gælder de ældste byer. Overgangen fra hedenskab til kristendom får hele to foredrag, og til sidst behandles de berømte ringborge opført omkring 980 som et vidnesbyrd om den betydelige organisationsevne kongemagten på Harald Blåtands tid rådede over. De stramt komponerede foredrag er således helt centrale og sammenhængende, når det gælder bogens emne.

Forfatteren er betænkt på ved navns nævnelser at hædre de arkæologer hvis indsats alt dette skyldes. Det må dog siges at netop på dette punkt giver bogen et ganske skævt billede, eftersom læseren intetsteds får oplysninger der antyder forfatterens egen skelsættende indsats som forsker og lærer. Her kan den interesserede gå til de ikke mindre end to festskrifter der blev ham til del ved hans 60 års fødselsdag for godt ti år siden.

Foredragene er et mønster på god formidling og Rosenkærprisen værd. Enhver med interesse for den nyere og nyeste forskning i vikingetidens historie bør unde sig selv den fornøjelse det er at læse denne lille, spændende bog.

Esben Albrechtsen

Dagligliv i Danmarks middelalder – en arkæologisk kulturhistorie. Red. ELSE ROESDAHL. Gyldendal 1999. 420 s.

Middelalderarkæologien har en lang tradition i Danmark, men som universitetsfag går den blot tilbage til 1971, da Aarhus Universitet oprettede en lærestol i faget. Hensigten med denne bog er at markere fagets første femogtyve universitetsår og vise dets identitet blandt de andre discipliner, der beskæftiger sig med middelalderen – og da 1999 nu er udnævnt til middelalderens år, tager man det påskud med, selv om der i denne anledning er udkommet en anden bog,¹ hvori seks af denne bogs forfattere også er involveret. Bogen henvender sig til det brede publikum; den professionelle bruger må savne egentlig dokumentation og klare sig med brede henvisninger til videre læsning.

Titlen bringer, bevidst, Troels-Lunds *Dagligliv i Norden i det sekstende Aarhundrede* i erindring, og hensigten er at »give en samlet fremstilling af den emnekreds, vi har valgt at kalde dagliglivet«. Denne opgave løses i fjorten kapitler: Indledning (Else Roesdahl), Samfundet (Anders Bøgh), Land, by og bygninger (Hans Krongaard Kristensen), Boligernes indretning og udstyr (Else Roesdahl), Husdyrene (Tove Hatting), Mad og køkkenkunst (Bi Skaarup), Dragter (Mytte Fentz), Samfærdsel, handel og penge (Else Roesdahl og Keld Grindner-Hansen), Teknik (Hans Krongaard Kristensen og Jens Vellev), Skrift og bog. Tid og fornøjelser (Else Roesdahl), Kunsten (Poul Grindner-Hansen), Fromhedslivet (Ulla Kjær og Hans Krongaard Kristensen), Sygdom og død (Per Kristian Madsen) og endelig Nordboliv i Grønland (Jette Arneborg); hertil en tidstavle og et register mm. Forfatterkollegiet rummer således foruden middelalderarkæologer flere historikere, en kunsthistoriker og en zoolog, og emmerne dækker bredt, men bogen efterlader alligevel, både ved udvalget af emner og ved deres behandling, læserne i tvivl om, om titlen ikke burde have undgået de krævende begreber

¹ *Middelalderens Danmark. Kultur og samfund fra trosskifte til reformation*. Rd. Per Ingemann m.fl. Gad 1999.

kulturhistorie og dagligliv. Begge dele omfatter en hel del mere, end arkæologien kan belyse. En mere dækkende titel havde været: Hvad middelalderarkæologien fortæller om sider af dagliglivet i Danmark – for det handler jo i virkeligheden om at vise, hvad faget har at byde på. Tidvis bliver det endda ganske teknisk, som når man kan læse, at et hus »er opført i højremskonstruktion med udskud langs siden«, eller at »de tagbærende stolper [kunne] alle være anbragt i ydervæggene ..., eller de kunne være fritstående inde i huset, enten som midtsuler eller i en højremskonstruktion ...« (62-63). Det er givetvis interessant i nogle sammenhænge, men betyder det noget for dagliglivet mellem de fire vægge? Det får læseren i hvert fald ikke at vide. Det er heller ikke let for de lægfolk, bogen henvender sig til, at gennemskue betydningen af, om et vandhjul i en vandmølle er et overfalds- eller et brystfaldshjul (210), oven i købet uden at få en tegning af dem.

Bogen er grundlæggende kildestyret, og det rejser spørgsmålet om middelalderarkæologiens identitet som fag. Er Arkæologi, som en historiker kunne finde på at hævde, blot en historisk hjælpedisciplin, hvis dyrkere har specialiseret sig i arbejdet med en bestemt type kilder og dens problemer, at sidestille med diplomatik, sfragistik eller onomastik? Eller er den en speciel videnskab om fortiden, som adskiller sig fra Historien? Er arkæologiske kilder fra en historikers synsvinkel ikke blot kilder, som kun kan danne grundlag for levningsslutninger? Forhistoriske arkæologer anerkender ganske vist ikke, at de skulle blive til historikere i samme øjeblik de vender sig fra studiet af selve kildematerialet til slutninger om de mennesker, der har frembragt det,² men middelalderarkæologerne er stillet som de klassiske arkæologer, idet de arbejder med tider og problemkomplekser, hvor andre discipliner leverer så megen viden, at det ofte kan være svært for arkæologerne at bidrage med noget nyt eller med noget specielt arkæologisk. Giver det mening at beskrive dagliglivet i oldtidens Rom alene på grundlag af arkæologiske kilder, blot fordi man nu engang er klassisk arkæolog? Giver det mening at tage udgangspunkt i et bestemt kildemateriale frem for i en problemstilling, enten det drejer sig om Rom i oldtiden eller om Danmark i middelalderen?

Troels-Lund tog ikke udgangspunkt i et bestemt kildemateriale eller disciplin, da han beskrev dagliglivet i sekstenhundredetallet. Han kunne derfor fortælle om, hvordan et bryllup foregik, og hvilke skikke og forestillinger, der var knyttet hertil, ikke blot om, hvilke rekvisitter, der forelå og anvendtes til denne og andre kirkelige handlinger, eller om kirkens indretning.

Netop om kirkers indretning og udsmykning foreligger det uden tvivl mest ambitiøse bud på en udnyttelse af et middelalderarkæologisk materiale til belysning af middelalderens samfund. Axel Bolvig har i flere bøger arbejdet med kirkebygningernes og kirkekunstens sociale implikationer. Man kunne nok have forventet at se dette inddraget, selv om det opfattes som kontroversielt – eller så meget mere derfor – med begrundelse hvis man tager afstand fra Bolvigs udlægning, men alt hvad man hører herom er, at Bolvig har behandlet disse problemer »med en mere personlig farvning« (402). Det bliver ingen klogere af at få at vide. Er han stadig rød?

Et af de bedre kapitler er Bi Skaarups om maden, men det er nok også det mindst ensidigt arkæologiske. Det hedder her: »... med det voksende skriftlige kildemateriale og ikke mindst billederne er det muligt at beskrive de processer,

² Jf. Anne Katrine Gjerløff i nærværende hæfte.

der foregik i køkkenet især fra 1200-årene og frem« (138-39). Det er spændende læsning, og det er kulturhistorie af højt karat – men er det arkæologi?

Per Kristian Madsen behandler sygdom og død, herunder levealder, og oplyser, at mænds gennemsnitslevealder var omkring 30 år, kvinders endnu lavere. Vurderinger heraf beror på analyser af skeletmateriale, men deres bærekraft er man blevet noget mere skeptisk over for, efter at man slap de intetanende osteologer løs på en kirkegård i London, hvor man havde skriftlig dokumentation for alle gravene; det viste sig, at hverken køns- eller aldersbestemmelse svarede blot rimeligt overbevisende til virkeligheden. Kvindernes levealder var naturligvis påvirket af risikoen ved fødsler. Madsen afstår prisen værdigt fra at slutte tilbage fra »de chokerende høje dødstal, der kendes fra nyere tid. Her stammer opgørelserne nemlig fra tæt stuede fødselsstiftelser i større byer, hvor risikoen for infektioner var meget stor«, men hans formodning om, at selve fødeteknikken skulle have lidt en kvalitetsforringelse, da mandlige læger i 1800-tallet under aseptikkens banner trængte ind på et gebet, hvor kvinders erfaring havde rådet i århundreder, er næppe holdbar. I visse lande synes dødeligheden, også ved hjemmefødsler med »normal« infektionsrisiko, og dem foreligger der også tal for, at være steget lidt ved lægernes indtrængen, men det er ikke det normale og gjorde sig ikke gældende i Danmark.³

Man har ikke altid talt sammen forfatterne imellem. Zoologen Tove Hatting hævder således, efter først at have anført nogle kildekritiske forbehold, som egentlig synes at fjerne grundlaget for denne påstand, at kvæget var det dominerende element i middelalderens husdyrbrug, medens Bi Skaarup mener, at almindelige landbrug havde ganske få køer; fåret var det almindeligste dyr. Anmelderen har tilstrækkelig egen erfaring både som bidragyder og med redaktionsopgaver til at vide, hvad det ville betyde for et sådant samleværks produktionstid, og redaktører har det slemt nok i forvejen, men egentlig burde man nok ikke lave sådan en bog uden at forfatterne havde læst og diskuteret hinandens bidrag og bearbejdet uoverensstemmelser og uenigheder på et seminar eller to. Det er lidt som i kammermusik: hvis alle opfører sig som solister og blot spiller sin egen stemme uden at lytte til de andre, kommer der ikke musik ud af det.

Det har jo nok været den oprindelige hensigt, at denne bog skulle være udkommet tre år tidligere, og nogle bidrag har tydeligvis ligget i venteposition længere end andre. Kan man imidlertid bære over med genstandsfikseringen, kan man også bruge bogen som en i mange henseender udmærket indføring i middelalderarkæologiens arbejdsområder. Den overbeviser imidlertid ikke om, at middelalderarkæologien er andet end en side af middelalderforskningen, *middelalderhistorieforskningen*. Det kan måske synes unfair at understrege dette så kraftigt, for der er jo netop historikere og andre med, og man har også inddraget skriftlige og andre kilder, hvor det var muligt. Problemet er, at man foregøgler sig, at historien begynder i kilderne. Den begynder med et spørgsmål, og derefter har alle kilder krav på at blive udnyttet efter deres potentiale til at bidrage til svaret. Derfor må middelalderarkæologen, der vil vende sig fra materialefremlæggelsen til syntesedannelsen, indstille sig på, at ingen i middelalderforskningen kan være sig selv nok.

Niels Lund

³ Irvine London: *Death in Childbirth. An international study of maternal care and maternal mortality 1800-1950*. Oxford 1992. Jeg takker dr. Anne Løkke for manuduktion og litteraturhenvisninger herom.